

ЗІГМУНД ФРОЙД УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНА

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою університету

Протокол №10 від
«11» червня 2025 р.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ПІД ЧАС ВІЙНИ

СИЛАБУС

Освітній рівень: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

Спеціальність С4 «Психологія»

Освітньо-професійна програма "Психологія"

Статус дисципліни: вибіркова

Форма навчання: денна

<u>Форма навчання</u>	<u>Курс</u>	<u>Семестр</u>	<u>Лекції (год.)</u>	<u>Практичні (год.)</u>	<u>Самостійна робота студента (год.)</u>	<u>Разом (год.)</u>	<u>Залік (сем.)</u>
<u>Денна</u>	<u>2</u>	<u>4</u>	<u>20</u>	<u>14</u>	<u>56</u>	<u>90</u>	<u>4</u>

1. Загальна інформацію про викладача (лектора, асистента).

Раєвська Яна Миколаївна

Доктор психологічних наук, професор кафедри психології ЗФУУ

Контактна інформація: e-mail: raewskaya@ukr.net

2. Назва, код дисципліни і кількість кредитів

На вивчення навчальної дисципліни «Психологічна допомога дітям під час війни» відводиться 90 годин 3 кредити ЄКТС.

3. Час і місце проведення навчальної дисципліни

Вивчення здійснюється протягом 4 семестру на 2-ому курсі навчання.

4. Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни

Для успішного засвоєння дисципліни «Психологічна допомога дітям під час війни» студентам необхідно мати ґрунтовні знання з таких предметів:

Пререквізити:

- Психодіагностика — про методи оцінки й вимірювання індивідуально-психологічних особливостей людини.
- Історія України — дисципліна, що формує знання про ключові етапи розвитку українського суспільства, державності та культури.
- Вікова психологія — дисципліна, яка досліджує закономірності психічного розвитку людини на різних вікових етапах.
- Соціальна психологія — дисципліна, що аналізує взаємодію особистості й групи, соціальні процеси та психологічні механізми поведінки у суспільстві.

Постреквізити:

Після завершення дисципліни студенти зможуть застосовувати отримані знання у таких предметах та професійних сферах:

- Основи психофармакології — вплив лікарських засобів на психіку та їх застосування у лікуванні психічних розладів.
- Індивідуальна та групова терапія — дисципліна, що вивчає методи психологічної допомоги окремій особі та групі для подолання труднощів і розвитку особистості.
- Основи психологічного консультування — дисципліна, яка розглядає принципи, методи та етапи надання психологічної підтримки клієнтам у різних життєвих ситуаціях.
- Травмофокусоване психологічне консультування — дисципліна, спрямована на допомогу клієнтам у подоланні наслідків психотравм та відновленні психологічного благополуччя.

5. Характеристика навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна, спрямована на формування у здобувачів вищої освіти знань і практичних навичок надання психологічної підтримки дітям, які пережили травматичні події, пов'язані з війною.

Дисципліна охоплює:

- теоретичні основи психологічної травми та її вплив на розвиток дитини;
- сучасні методи кризового консультування, психосоціальної підтримки та стабілізації емоційного стану;
- практичні техніки роботи з посттравматичним стресовим розладом, тривожними та депресивними проявами у дітей;
- особливості міждисциплінарної взаємодії психолога, педагога, соціального працівника та лікаря;
- етичні стандарти та професійну відповідальність у роботі з дітьми, які постраждали від воєнних дій.

Здобуті знання та навички забезпечують готовність майбутніх фахівців до роботи у кризових умовах, сприяють розвитку компетентностей у сфері психічного здоров'я та соціальної адаптації дітей.

6. Призначення навчальної дисципліни.

Навчальна дисципліна «Психологічна допомога дітям під час війни» призначена для формування у здобувачів вищої освіти системних знань та практичних навичок надання психологічної підтримки дітям, які зазнали травматичного досвіду внаслідок воєнних дій.

Вона забезпечує:

- розуміння психологічних наслідків війни для психічного розвитку дітей різного віку;
- оволодіння сучасними методами кризового консультування, психосоціальної підтримки та стабілізації емоційного стану;
- розвиток компетентностей у роботі з посттравматичними стресовими розладами, тривожними та депресивними проявами;
- формування професійної етичної позиції та відповідальності у сфері допомоги дітям;
- підготовку до міждисциплінарної взаємодії з педагогами, соціальними працівниками та медичними фахівцями.

Дисципліна спрямована на підготовку майбутніх психологів до ефективної роботи у кризових умовах, сприяє розвитку їхньої професійної готовності та здатності забезпечувати психічне здоров'я й соціальну адаптацію дітей у період війни та післявоєнний час.

7. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Психологічна допомога дітям під час війни» є формування у здобувачів вищої освіти знання та практичні навички надання психологічної допомоги дітям у кризових умовах війни, забезпечення розуміння особливостей психічного розвитку в умовах травматизації та вироблення компетентності щодо підтримки, реабілітації та соціальної адаптації дітей.

8. Завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологічна допомога дітям під час війни» є:

- Охарактеризувати психологічні наслідки війни для дітей різного віку.
- Ознайомити з сучасними методами кризового консультування та психосоціальної підтримки дітей.
- Розкрити особливості роботи з травмою, посттравматичним стресовим розладом та емоційними порушеннями у дітей.
- Навчити застосовувати практичні техніки стабілізації, підтримки та розвитку ресурсів дитини.
- Сприяти формуванню навичок міждисциплінарної взаємодії (психолог, педагог, соціальний працівник, лікар).
- Виховати професійну етичну позицію та відповідальність у роботі з дітьми, які пережили воєнні події.

8.1. У результаті вивчення навчальної дисципліни «Психологічна допомога дітям під час війни» здобувач вищої освіти повинен

Знати:

- психологічні особливості розвитку дітей у кризових та травматичних умовах;
- основні прояви психічної травми, посттравматичного стресового розладу, тривожних і депресивних станів у дітей;
- сучасні методи кризового консультування, психосоціальної підтримки та стабілізації емоційного стану;
- принципи роботи з дітьми різного віку, які пережили воєнні події;
- етичні стандарти та професійну відповідальність у сфері психологічної допомоги дітям;
- особливості міждисциплінарної взаємодії психолога, педагога, соціального працівника та лікаря.

Уміти:

- здійснювати психологічну оцінку стану дитини, яка пережила травматичні події;
- застосовувати практичні техніки стабілізації, підтримки та розвитку ресурсів дитини;
- проводити кризове консультування та психоедукацію для дітей і їхніх сімей;
- розробляти та реалізовувати програми психосоціальної підтримки й реабілітації;
- диференціювати прояви психічної травми від нормальних адаптаційних реакцій;
- взаємодіяти з педагогами, соціальними працівниками та медичними фахівцями у процесі допомоги;
- дотримуватися етичних принципів і забезпечувати безпечне середовище для дітей.

9. Зміст навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Психологічна допомога дітям під час війни» складається з двох змістовних модулів:

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади психологічної допомоги дітям у воєнний час

Тема 1. Психологічні наслідки війни для дітей різного віку

Розгляд впливу воєнних подій на психічний розвиток дітей, особливості переживання травми залежно від вікових етапів.

Тема 2. Травма та посттравматичний стресовий розлад у дітей

Аналіз проявів ПТСР у дитячому віці, факторів ризику та діагностичних критеріїв.

Тема 3. Емоційні та поведінкові реакції дітей на воєнні події

Вивчення адаптивних і дезадаптивних реакцій, їх значення для психічного здоров'я та соціальної поведінки.

Тема 4. Принципи кризового консультування дітей

Ознайомлення з базовими техніками кризового втручання, етапами роботи та особливостями комунікації з дітьми.

Тема 5. Етичні та професійні аспекти допомоги дітям під час війни

Розгляд питань професійної відповідальності, етичних стандартів та захисту прав дитини у процесі психологічної допомоги.

Змістовий модуль 2. Практичні підходи до психологічної підтримки та реабілітації

Тема 6. Методи стабілізації та відновлення ресурсів дитини

Вивчення практичних технік саморегуляції, стабілізації емоційного стану та розвитку внутрішніх ресурсів.

Тема 7. Психологічна допомога дітям із тривожними та депресивними проявами

Ознайомлення з сучасними інтервенціями для роботи з емоційними порушеннями у дітей.

Тема 8. Робота з дітьми, які втратили близьких або зазнали розлуки

Розгляд методів підтримки у переживанні горя, втрати та формуванні нових соціальних зв'язків.

Тема 9. Міждисциплінарна взаємодія у наданні допомоги дітям

Аналіз ролі психолога, педагога, соціального працівника та лікаря у комплексній допомозі дітям.

Тема 10. Програми психосоціальної підтримки та реабілітації дітей після війни

Ознайомлення з моделями та практичними прикладами програм реабілітації, перспективами їх впровадження.

10. Структура залікового кредиту з дисципліни

Назви змістовних модулів і тем для вивчення	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
лекц		практ	с.р	
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади психологічної допомоги дітям у воєнний час				
Тема 1. Психологічні наслідки війни для дітей різного віку — особливості впливу травматичних подій на психічний розвиток.	11	2	2	6
Тема 2. Травма та посттравматичний стресовий розлад у дітей — прояви, діагностика та фактори ризику.	10	2	2	6
Тема 3. Емоційні та поведінкові реакції дітей на воєнні події — адаптивні та дезадаптивні прояви.	12	2	-	6
Тема 4. Принципи кризового консультування дітей — базові техніки та етапи роботи.	12	2	2	6
Тема 5. Етичні та професійні аспекти допомоги дітям під час війни — відповідальність, безпечне середовище та захист прав дитини.	12	2	2	6
Змістовий модуль 2. Практичні підходи до психологічної підтримки та реабілітації				
Тема 6. Методи стабілізації та відновлення ресурсів дитини — практичні техніки саморегуляції та підтримки.	12	2	-	6
Тема 7. Психологічна допомога дітям із тривожними та депресивними проявами — сучасні підходи та інтервенції.	11	2	2	5
Тема 8. Робота з дітьми, які втратили близьких або зазнали розлуки — підтримка у переживанні горя та втрати.	11	2	-	5
Тема 9. Міждисциплінарна взаємодія у наданні допомоги дітям — співпраця психолога, педагога, соціального працівника та лікаря.	11	2	2	5
Тема 10. Програми психосоціальної підтримки та реабілітації дітей після війни — моделі, практичні приклади та перспективи впровадження.	11	2	2	5
Усього	90	20	14	56

11. Тематика самостійних занять з дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Самостійне заняття 1. Аналіз психологічних наслідків війни для дітей різного віку - Охарактеризуйте основні наслідки війни для психічного розвитку дітей. - Зазначте відмінності у реакціях дітей різних вікових груп. - Опишіть довготривалі наслідки травматизації. - Перелічте фактори, що посилюють або зменшують вплив травми.	6

2	Самостійне заняття 2. Вивчення травми та посттравматичного стресового розладу у дітей – Назвіть симптоми ПТСР у дитячому віці. – Охарактеризуйте діагностичні критерії ПТСР. – Зазначте фактори ризику та захисні чинники. – Опишіть відмінності проявів травми у дітей та дорослих. – Розкрийте значення ранньої діагностики для профілактики ускладнень.	6
3	Самостійне заняття 3. Дослідження емоційних та поведінкових реакцій дітей на воєнні події – Перелічте типові емоційні реакції дітей. – Охарактеризуйте адаптивні та дезадаптивні поведінкові прояви. – Зазначте роль сім'ї та соціального оточення. – Опишіть способи підтримки дітей у кризових ситуаціях. – Запропонуйте приклади практичних вправ для стабілізації стану.	6
4	Самостійне заняття 4. Вивчення принципів кризового консультування дітей – Охарактеризуйте основні принципи кризового консультування. – Назвіть етапи роботи психолога з дитиною у кризі. – Зазначте особливості комунікації з дітьми різного віку. – Опишіть практичні техніки стабілізації емоційного стану. – Розкрийте значення кризового консультування для профілактики ПТСР.	6
5	Самостійне заняття 5. Аналіз етичних та професійних аспектів допомоги дітям під час війни – Охарактеризуйте етичні стандарти роботи психолога. – Зазначте принципи професійної відповідальності. – Опишіть роль безпечного середовища у процесі допомоги. – Розкрийте значення захисту прав дитини. – Запропонуйте приклади етичних дилем у практиці психолога.	6
6	Самостійне заняття 6. Вивчення методів стабілізації та відновлення ресурсів дитини – Охарактеризуйте техніки стабілізації емоційного стану. – Назвіть методи розвитку внутрішніх ресурсів. – Зазначте роль сім'ї у процесі відновлення. – Опишіть приклади практичних вправ для дітей. – Розкрийте значення ресурсного підходу у психологічній допомозі.	6
7	Самостійне заняття 7. Аналіз психологічної допомоги дітям із тривожними та депресивними проявами – Охарактеризуйте симптоми тривожних і депресивних станів. – Назвіть сучасні інтервенції для роботи з такими проявами. – Зазначте відмінності у підходах до дітей різного віку. – Опишіть приклади практичної допомоги. – Розкрийте значення раннього втручання для профілактики ускладнень.	5
8	Самостійне заняття 8. Вивчення роботи з дітьми, які втратили близьких або зазнали розлуки – Охарактеризуйте особливості переживання втрати у дітей. – Назвіть етапи процесу горювання. – Зазначте методи підтримки дітей у ситуації втрати. – Опишіть техніки допомоги у формуванні нових соціальних зв'язків.	5

	– Розкрийте значення сімейної підтримки у процесі адаптації.	
9	Самостійне заняття 9. Дослідження міждисциплінарної взаємодії у наданні допомоги дітям – Охарактеризуйте роль психолога у команді фахівців. – Назвіть функції педагога, соціального працівника та лікаря. – Зазначте переваги міждисциплінарної співпраці. – Опишіть приклади ефективної взаємодії. – Розкрийте значення комплексного підходу у допомозі дітям.	5
10	Самостійне заняття 10. Вивчення програм психосоціальної підтримки та реабілітації дітей після війни – Охарактеризуйте основні моделі програм підтримки. – Назвіть приклади успішних програм реабілітації. – Зазначте перспективи впровадження програм у закладах освіти та охорони здоров'я. – Опишіть значення комплексного підходу до реабілітації дітей. – Розкрийте роль міжнародних організацій у реалізації програм підтримки.	5
Всього		56

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні:

1. Гаврилюк Т. О. Психологія залежностей у дітей та підлітків. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.
2. Кочарян А. С. Психологічна допомога дітям у надзвичайних ситуаціях. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019.
3. Марута Н. О. Психологія травми та кризове консультування. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018.
4. Морозов О. О. Дитяча психіатрія: підручник. – Київ: ВСВ «Медицина», 2021.
5. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: навч. посіб. / За ред. О. Ф. Бондаренко. – Київ: Центр учбової літератури, 2020.
6. Психологічна підтримка дітей у кризових умовах: метод. рекомендації / МОЗ України. – Київ, 2022.
7. Сидоренко О. В. Психологічна діагностика психічних розладів у дітей. – Київ: Либідь, 2018.
8. Ткаченко В. І. Клінічна психодіагностика дітей. – Київ: Академвидав, 2017.
9. Чабан О. С. Психічне здоров'я дітей: клінічні та соціальні аспекти. – Київ: Здоров'я, 2019.
10. Яковенко С. І. Психологія психічного здоров'я дітей. – Київ: НаУКМА, 2021.

Додаткові:

1. American Psychiatric Association. DSM-5 Handbook of Differential Diagnosis. – APA, 2014.
2. Bolton D. What is Mental Disorder? – Oxford University Press, 2008.

3. First M. B., Tasman A. Clinical Guide to the Diagnosis and Treatment of Mental Disorders. – Wiley, 2010.
4. Frances A. Saving Normal. – HarperCollins, 2013.
5. Jablensky A. Psychiatric Classification: Concepts and Controversies. – Dialogues in Clinical Neuroscience, 2016.
6. Kendler K. S. The Nature of Psychiatric Disorders. – World Psychiatry, 2016.
7. Paris J. Overdiagnosis in Psychiatry. – Oxford University Press, 2015.
8. Sadock B. J., Sadock V. A., Ruiz P. Kaplan & Sadock's Synopsis of Psychiatry. – Wolters Kluwer, 2015.
9. Stein D. J., et al. Mental, Behavioral and Neurodevelopmental Disorders in ICD-11. – Cambridge University Press, 2020.
10. Tyrer P., et al. Personality Disorder: A New Global Perspective. – Cambridge University Press, 2015.

Інформаційні ресурси:

1. WHO ICD-11: <https://icd.who.int>
2. American Psychiatric Association DSM-5: <https://psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm>
3. National Institute of Mental Health (NIMH): <https://www.nimh.nih.gov>
4. World Psychiatry Journal: <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/20515545>
5. Міністерство охорони здоров'я України: <https://moz.gov.ua>
6. Центр громадського здоров'я МОЗ України: <https://phc.org.ua>
7. Національна служба здоров'я України: <https://nszu.gov.ua>
8. Програма психічного здоров'я «Ти як?» (Всеукраїнська програма): <https://mentalhealth.gov.ua>

13. Контроль і оцінка результатів навчання

13.1. Види контролю (поточний, підсумковий), проміжна атестація

Методи контролю: поточний, підсумковий.

При оцінюванні знань здобувача освіти приділяється перевага стандартизованим методам контролю: тестування (комп'ютерне), письмові роботи, контроль практичних навичок.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми. Він містить: опитування, співбесіду, відповіді на питання, комп'ютерне тестування, виступ з доповіддю, захист рефератів.

Підсумковий контроль здійснюється наприкінці вивчення дисципліни у вигляді диференційованого заліку.

13.2. Форми контролю

Оцінка за розділ визначається як сума оцінок поточної навчальної діяльності (у балах) та оцінки підсумкового контролю (у балах), яка виставляється при оцінюванні теоретичних знань та практичних навичок відповідно до переліків, визначених програмою дисципліни.

Максимальна кількість балів, що присвоюється здобувачу освіти при засвоєнні кожного розділу (залікового кредиту) – 100, в тому числі за поточну навчальну діяльність – 60 балів (60%), за результатами підсумкового контролю – 40 балів (40%).

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей з кожної теми та під час індивідуальної роботи викладача зі здобувачами освіти. При оцінюванні навчальної діяльності здобувача освіти необхідно надавати перевагу стандартизованим методам контролю: тестуванню, структурованим письмовим роботам, структурованому за процедурою контролю практичних навичок в умовах, що наближені до реальних.

ОЦІНКУ **“ВІДМІННО”** отримує здобувач освіти, який твердо знає програмовий матеріал, глибоко його засвоїв, вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає, у відповіді якого тісно пов'язується теорія з практикою. При цьому здобувач освіти не вагається з відповіддю при видозміні завдання, вільно справляється з задачами та питаннями другого та третього рівня оцінки знань, виявляє знайомство з монографічною літературою, вірно обґрунтовує прийняте рішення, різносторонніми навиками та прийомами виконання практичних робіт. Практичні навички виконує без помилок, вміє в професійній діяльності ефективно використовувати набуті знання.

ОЦІНКУ **“ДОБРЕ”** отримує здобувач освіти, який знає програмовий матеріал грамотно і змістовно його викладає, який не допускає значних неточностей у відповіді на запитання, правильно використовує теоретичні положення при вирішенні практичних запитань і задач, володіє необхідними навиками і технікою їх виконання.

ОЦІНКУ **“ЗАДОВІЛЬНО”** отримує здобувач освіти, який знає основний матеріал, але не засвоїв його деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушує послідовність у викладанні програмового матеріалу і відчуває труднощі при виконанні практичних навичок або виконує їх з істотними помилками, з помилками вирішує ситуаційні задачі третього рівня контролю знань.

ОЦІНКУ **“НЕЗАДОВІЛЬНО”** отримує здобувач освіти, який не знає значної частини програмового матеріалу, допускає значні помилки у його викладанні, невпевнено, з великими труднощами виконує практичні навички.

Бали за поточну успішність прив'язуються до середньої арифметичної оцінки за традиційною чотирибальною системою незалежно від кількості занять. Конвертація проводиться перед підсумковим контролем.

Підсумковий контроль здійснюється по завершенню вивчення всіх тем на останньому контрольному занятті. До підсумкового контролю допускають здобувачів освіти, які виконали всі види робіт, що передбачені навчальною програмою, та при вивченні розділу набрали кількість балів, не меншу за мінімальну. Конкретні форми підсумкового контролю визначаються у робочій навчальній програмі

Підсумковий контроль вважається зарахованим, якщо здобувач освіти набрав не менше 20 балів.

Оцінювання дисципліни:

Оцінка з дисципліни виставляється лише здобувачам освіти, яким зараховані усі розділи з дисципліни. Оцінка з дисципліни виставляється як середня з оцінок за розділи, на які структурована навчальна дисципліна. Оцінка з дисципліни F ("2") виставляється здобувачам освіти, яким не зараховано хоча б один розділ з дисципліни після завершення її вивчення. Оцінка Fx ("2") виставляється здобувачам освіти, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але не склали підсумковий контроль. Вони мають право на повторне складання підсумкового контролю не більше двох разів за графіком, затвердженим деканатом.

Здобувачі освіти які одержали оцінку F по завершенні вивчення дисципліни (не виконали навчальну програму хоча б з одного розділу або не набрали за поточну навчальну діяльність з розділу мінімальну кількість балів), мають пройти повторне навчання з відповідного розділу. Рішення приймається керівництвом ЗВО відповідно до нормативних документів, затвердженим в установленому порядку.

14. Політика навчальної дисципліни

Здобувач освіти зобов'язаний дотримуватися обов'язків, передбачених статтею 63 Закону України «Про вищу освіту», а також:

- своєчасно та в повному обсязі відвідувати заняття, передбачені навчальним планом та графіком навчального процесу;
- своєчасно та належним чином виконувати всі види завдань, передбаченими навчальними планами та програмами;
- у встановленому державними стандартами обсязі володіти теоретичними знаннями, практичними навичками, сучасними методами досліджень, проходити контрольні заходи, передбачені навчальними планами та програмами;
- своєчасно складати (перескладати) залік, виконувати контрольні роботи, відпрацьовувати заняття в терміни та за графіком, встановленими кафедрою психології;
- своєчасно інформувати викладача щодо неможливості з поважних причин відвідувати заняття;
- постійно прагнути до підвищення загальної культури, морального вдосконалення, проявляти належну повагу до керівних, науково-педагогічних, навчально-допоміжних працівників;
- дбайливо ставитись до майна, яке йому надано в користування, дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку;
- виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями.

- у повному обсязі відшкодувати збитки, нанесені невиконанням чи неналежним виконанням умов з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки.

Здобувач освіти зобов'язаний дотримуватися положень етичного кодексу ЗФУУ.

Здобувач освіти має права, передбачені статтею 62 Закону України «Про вищу освіту».

Усі форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів зазначені в положенні університету про оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни.